

LITTERATUR

Bokrecension

Lena Sisula-Tulokas och Björn Sandvik, *Internationella köplagen*
– CISG, 2 uppl., 2024, 355 sidor

Den första upplagan av *Internationella köplagen* – CISG gavs ut år 2013. Den nu föreliggande andra upplagan har enligt förordet föranletts av den därefter följande rättsutvecklingen. Värt att notera är emellertid att själva underlaget – lagtexten (eller snarare konventionstexten) – inte har förändrats. Det är i det närmaste ogörligt med tanke på den succé som köplagskonventionen är. Som framhålls i bokens inledning har den numera tillträtts av nästan etthundra stater.

Sannolikheten för att konventionen kommer att vara i kraft och tillämpas under lång tid framöver är följaktligen hög. Det ökar naturligtvis också behovet av lättillgänglig information om dess innehåll. Där fyller boken ett uppenbart behov, inte minst eftersom det enligt vad som anges i dess förord inte finns någon motsvarande litteratur i Finland.

Boken är indelad i sex kapitel. Efter ett inledande kapitel med en bakgrundsbeskrivning, behandlas i tur och ordning *allmänna bestämmelser; ingående av avtal, parternas förpliktelser; andra påföljder av avtalsbrott än skadestånd* och, i ett avslutande kapitel, *skadestånd*. Lena Sisula Tulokas har varit huvudansvarig för kapiteln om slutande av avtal och övriga påföljder, medan Björn Sandvik har varit huvudansvarig för övriga fyra kapitel. Som framhålls i förorden svarar de emellertid gemensamt för bokens innehåll. De är således båda värda beröm för en trevlig, välstrukturerad och informativ bok.

Strukturen är tämligen given. I stora delar följer den strukturen i CISG, där konventionens första del behandlar tillämpningsområdet och innehåller en del allmänna bestämmelser, den andra delen behandlar slutande av avtal och den tredje delen behandlar parternas inbördes rättigheter och skyldigheter. Konventionens fjärde del, som mest handlar om hur en stat kan tillträda konventionen och vilka reservationer som är tillåtna berörs inte alls i boken. Det är klokt. Den är tämligen ointressant, åtminstone för praktiskt verksamma jurister.

Utöver författarnas text innehåller boken också ca 120 sidor litteratur- och rättsfallsförteckningar, register och bilagor. Sakregistret är naturligtvis ett utmärkt hjälpmedel för den som läser boken. Mycket av det övriga innehållet i den delen framstår däremot som överflödigt för en modern, googlande, läsare.

Boken behandlar säljarens åtaganden och påföljderna vid säljarens avtalsbrott betydligt mer utförligt än köparens åtaganden och påföljder vid brott mot dem. Även det är klokt. En säljares möjligheter att begå avtalsbrott är så många fler och så mycket mer komplicerade än en köparens motsvarande möjligheter. Behandlingen av köparens

avtalsbrott blir därför jämförelsevis ointressant, åtminstone såvitt avser själva juridiken.

Boken är i första hand tänkt att fungera som lärobok. Författarnas ambition synes emellertid ha varit mer långtgående än så. Lärobokstexten har således kompletterats med dels åtskilliga rättsfallsreferat och avsnitt av lite mer komplicerad natur, dels en omfattande notapparat. Åtminstone beträffande de lite mer komplicerade momenten undrar jag om författarna har underskattat studenterna. Det är ju ofta de lite mer komplicerade frågorna som är de mest stimulerade! De tjänar därtill många gånger till att belysa den underliggande regeln och göra den mer begriplig.

Jag inbillar mig också att boken sku ha vunnit på en mer konsekvent jämförelse mellan CISG och den finländska köplagen. Det sku ha kunnat åstadkommas genom återkommande korta avsnitt där den behandlade bestämmelsen jämfördes med motsvarande bestämmelse i köplagen. Det sku om inte annat ha givit såväl studenter som äldre jurister tillfälle till en konkret repetition av innehållet i köplagen.

Ändamålet att i första hand vara lärobok synes också ha bidragit till att författarna sällan ger sig in i mer principiella resonemang. Det är synd, eftersom principiella resonemang många gånger bidrar till en ökad förståelse av den behandlade materian, till skillnad från att en text bara bibringar läsaren kunskap om den. Jag inbillar mig att såväl läroboksfunktionen som den lite djupare ambitionen att tillföra även mer kunniga läsare ett värde sku ha vunnit på om boken hade innehållit fler resonerande avsnitt.

Som exempel kan nämnas att författarna på s. 33 anger att CISG Advisory Council "rättskällemässigt uppfattas på samma sätt som den övriga juridiska litteraturen om CISG". Men vad innebär det? Hur förhåller sig den juridiska litteraturen om CISG till övriga rättskällor? Inte minst eftersom det finns närmare etthundra "Högsta domstolar" förtjänar rättskälleresonemang beträffande just CISG en utveckling. Och beträffande den juridiska litteraturens plats i rättskällehierarkin erinrar jag mig att Jan Hellner en gång sa – men såvitt jag vet aldrig har skrivit – följande: "Jag vet inte om det jag skriver nu är riktigt, men jag skriver det, så blir det nog så".

Ett annat exempel är förhållandet mellan art. 4 CISG – enligt vilken giltighetsfrågor inte behandlas i konventionen – och art. 8 CISG, som behandlar tolkningsfrågor. Mycket av vad vi – i nordisk nationell rätt – gärna betraktar som giltighetsfrågor kan med fördel i stället adresseras som tolkningsfrågor eller frågor om rättshandlingars innehåll. Det gäller inte minst olika former av svek, där en tillämpning av art. 8 emellanåt sku leda till att den parts som har blivit utsatt för sveket uppfattning ges företräde framför avtalets objektiva innehåll. Enligt art. 7 CISG – som behandlar tolkningen och tillämpningen av konventionen – torde en sådan lösning böra ges företräde framför en nationellt präglad uppfattning om att sveket enligt art. 4 sku leda till att nationell rätt skall tillämpas. En liknande fråga uppkommer beträffande grov vårdslöshet, som behandlas på s. 50 f. I stället för att betrakta grov vårdslöshet som en jämnings- eller ogiltighetsfråga, kan den hanteras genom tolkning: Var det parternas avsikt – eller sku det ha varit en förnuftig persons avsikt (art. 8 (2)) – att ansvarsbegränsningen

sku upprätthållas även vid grov vårdslöshet? Även beträffande grov vårdslöshet kan det finnas skäl att citera Jan Hellner: ”Grov vårdslöshet är vårdslöshet som inte ens vårdslösa personer brukar göra sig skyldiga till”!

På motsvande sätt finns det anledning att ifrågasätta om 36 § AvtL skall tillämpas vid *hardship* och andra omständigheter som i och för sig kan ligga till grund för jämkning, eller om sådana situationer enligt art. 7 CISG skall lösas genom tillämpning av *allmänna principer som konventionen är grundad på (principles on which CISG is based)*, inkluderande *god sed i internationell handel (good faith in international trade)*. Författarna synes i huvudsak, jfr dock s. 48 vid n. 46, utgå från en tämligen rigid nordisk inställning till vad som är giltighetsfrågor och vad som inte är det. Det är såvitt jag kan bedöma konventionsstridigt: även art. 4 omfattas av art. 7.

Ett tredje exempel är förhållandet mellan kravet på förutsebarhet vid avtalstillfället i art. 74 och adekvanslärans anknötning till vållandetidpunkten. Det berörs på s. 215 f. men kunde gott ha utvecklats, eftersom det är grundläggande för att förstå skillnaden mellan ett obligationsrättsligt präglat förhållningssätt – såsom enligt CISG – och ett förhållningssätt som snarare tar parternas agerande – eller brist på agerande – till utgångspunkt.

Ett fjärde exempel – som i och för sig är betydligt mer intressant beträffande de nordiska köplagarna än beträffande CISG – är förhållandet i materiellt hänseende mellan ett kontrollansvar och ett culpaansvar. En nyttig övning för studenter – och i och för sig även för andra – sku nog vara att klargöra vari den eventuella skillnaden ligger: Vad ligger inom en parts kontrollsfär enligt 27 § KöpL utan att samtidigt medföra att parten skall anses ha varit culpös? Det är lätt att säga att det är skillnad, men betydligt svårare att ge exempel där det faktiskt är skillnad. Jag har berört problemet i mitt bidrag till festskriften till Per Samuelsson (Skadestånd i avtalsförhållanden, s. 334 f.) och konstaterade där att det måhända inte är någon skillnad mellan ett kontrollansvar och ett presumtionsansvar.

I anslutning härtill noterar jag på s. 188 f. att det enligt finländsk rätt synes vara den skadevällande som har bevisbördan för att den inte har varit culpös och således som huvudregel har ett s.k. presumtionsansvar. Ett sådant skiljer sig i materiellt hänseende inte från ett culpaansvar; det är bara bevisbördans placering som ändras. Den finländska uppfattningen synes under alla förhållanden skilja sig från den som gäller i Sverige. Vår traditionella utgångspunkt är i stället att den skadelidande har bevisbördan för förekomsten av culpa, jfr. prop. 1988/89:76 s. 141, även om uppfattningen nog har nyanserats en del under senare års utveckling av bevisteorier.

Boken väcker många tankar. Det är i mitt tycke utmärkt. Juridiken blir onekligen bättre om vi som läsare och utövare tänker och reflekterar. Här är ett axplock av frågor som dök upp under min läsning och som inte minst studenter kan ha anledning att reflektera över, inför en tentamen eller som förströelse under regniga dagar:

-
- Är det – som anges på s. 33 – CISGs dispositiva karaktär som gör det möjligt att avtala om att konventionen skall tillämpas trots att den egentligen inte är tillämplig?
 - Vari ligger den praktiska skillnaden (s. 60) mellan en skyldighet att erbjuda motparten möjligheten att medverka vid en undersökning av varorna och att bevisbördan för förekomsten (eller frånvaron) av fel placeras på en part?
 - Vari ligger den praktiska skillnaden (s. 67) mellan att ett avtal jämkas så att en skyldighet faller bort (hardship) och att leveransskyldigheten visserligen kvarstår, men påföljderna begränsas genom att den avtalsbrytande parten undgår skadeståndsskyldighet så att den drabbade parten i realiteten endast har kvar rätten att häva avtalet?
 - Är det mot bakgrund av inte minst art. 45 (jfr härtill s. 99 f.) korrekt som anges på s. 70 att art. 8 CISG bara är direkt tillämplig för frågor som *regleras* i konventionen eller är art. 8 direkt tillämplig även för t.ex. tolkningen av ett i köpavtalet intaget sekretessåtagande?
 - Är det mot bakgrund av art. 55 ens möjligt att lämna ett anbud som inte uppfyller kravet i art. 14 beträffande varans pris (s. 85)?
 - Ligger regeln i art. 18 CISG implicit i vårt nordiska begrepp *rättshandling*, som onekligen rent språkligt förutsätter något slags aktiv kommunikation (s. 91)?
 - Det första stycket på s. 95 antyder att köplagen innehåller fler än två centrala förpliktelser för en säljare. Vilka är i så fall de övriga centrala förpliktelserna? Och – på samma sida – på vilket sätt är dröjsmålsbegreppet – till skillnad från felbergreppet – objektivt? En annan sak är naturligtvis att det i allmänhet är *lättare* att exakt ange en tidpunkt än att beskriva t.ex. en kvalitet.
 - På s. 101 anges att avlämnandet är ett juridiskt samlingsbegrepp. Det är korrekt beträffande köplagen, men knappast beträffande CISG. Där är avlämnandet i stället enligt art. 30 en skyldighet för säljaren. Därför regleras i art. 66 ff. CISG – till skillnad från regleringen i köplagen – riskövergången skild från avlämnandet (jfr s. 105 ff.). Innebär de strukturella skillnaderna någon skillnad i sak?

- På s. 121 anges att en köpare ”självfallet” inte som fel kan åberopa något som den vid avtalsslutet kände till eller borde ha känt till. Hur förhåller det sig till att art. 35 (3) uttryckligen – och till skillnad från regleringen i 20 § 1 st. KöpL (och för svenskt vidkommande även i 17 § 3 st. KöpL) – hänvisar till art. 35 (2) men inte till art 35 (1)?
- Enligt Sveriges Högsta domstol (*De ingjutna rören*, NJA 2018 s. 653, punkt 48) är en parts skyldighet att begränsa sin skada *en allmän kontraktsrättslig princip*. Hur förhåller sig en sådan princip till säljarens enligt vad som anges på s. 156 närmast oinskränkta rätt att kräva att köparen fullgör sin prestation, när köparen avbeställer varan och därigenom begår ett avtalsbrott? Innebär i ett sådant fall den angivna allmänna kontraktsrättsliga principen att säljarens rätt till fullgörelse ersätts av en rätt till skadestånd på grund av köparens avtalsbrott?
- På s. 209 anges att köplagen saknar en explicit regel om medvållande. Är det mot bakgrund av inte minst 22 § och 30 § KöpL korrekt?

Mina påpekanden är inte kritik mot vare sig författarna eller boken. De är snarare förslag till ”läsanvisningar” och uttryck för min böjelse för principiella resonemang. Sammantaget är således intrycket av boken mycket gott. Den ger god information om CISG och i stora delar av köprätten i allmänhet. Allt annat sku förvåna, eftersom författarna har en gedigen obligationsrättslig bakgrund och en likaledes gedigen produktion bakom sig. Därtill – eller måhända just därför – är boken också välskriven och trevlig att läsa.

Jon Kihlman
advokat, jur. dr